

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2024-1-10>

Б. Б. Турко

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6125-1098>

bohdanna.turko@lnu.edu.ua

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВЧИТЕЛЯ НА СТВОРЕННЯ КОМФОРТНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті детально розглядається значення емоційного інтелекту вчителя у створенні комфортного та підтримуючого інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах війни. Визначено сутність емоційного інтелекту як важливого чинника, що дозволяє педагогу ефективно реагувати на емоції учнів, гарантувати безпеку та стабільність у класі. Війна створює безпрецедентні виклики для дітей з особливими освітніми потребами, їхній емоційний і психологічний стан значно погіршується через стресові чинники, травми та невизначеність. Учителі, зокрема, стають ключовими фігурами в підтримці учнів у таких складних умовах. Один з основних аспектів дослідження – це аналіз впливу емоційного інтелекту педагога на психологічний стан дітей з особливими освітніми потребами. Було встановлено, що вчителі, які здатні розуміти та регулювати власні емоції, а також емоції учнів, створюють атмосферу підтримки, яка допомагає дітям краще адаптуватися до навчання в умовах кризи. Це має особливе значення під час війни, коли діти переживають тривожність, страх і стрес. У статті також проаналізовано останні дослідження та публікації, що стосуються розвитку емоційної компетентності педагогів в інклюзивній освіті. Виявлено, що емоційний інтелект допомагає вчителям налагоджувати ефективну комунікацію не лише з учнями, але й з їхніми батьками та колегами, що значно покращує якість освітнього процесу. Окрім того, розвиток емоційної компетентності сприяє врегулюванню конфліктних ситуацій і зменшенню рівня стресу в освітньому середовищі. Особливу увагу приділено практичним інструментам, які можуть бути використані для розвитку емоційного інтелекту вчителів. В умовах війни це стає особливо актуальним, оскільки педагогам потрібно бути готовими не тільки надавати академічну підтримку учням, але й забезпечувати їхнє емоційне благополуччя. Практичні рекомендації включають навчання вчителів методам саморегуляції, розвитку емпатії й управління стресом. Це дозволяє їм краще допомагати учням долати труднощі та створювати середовище, у якому діти відчувають себе прийнятими та захищеними. Стаття підкреслює важливість розвитку емоційного інтелекту вчителів як одного із ключових елементів успішної інклюзивної освіти в умовах війни. Емоційно компетентні педагоги можуть забезпечити не лише навчальну підтримку, але й стабілізацію емоційного стану учнів, що сприяє їх адаптації та розвитку у складних умовах.

Ключові слова: освітній процес, учитель, емоційний інтелект, інклюзивне освітнє середовище, діти з особливими освітніми потребами, війна, психологічна безпека, емоційна підтримка.

B. B. Turko

Lviv Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

THE IMPACT OF TEACHER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE ON CREATING A COMFORTABLE INCLUSIVE ENVIRONMENT IN THE WAR CONTEXT

The article provides a detailed examination of the importance of teachers' emotional intelligence in creating a comfortable and supportive inclusive educational environment for children with special educational needs (SEN) during wartime. It defines the essence of emotional intelligence as a key factor enabling teachers to effectively respond to students' emotions, ensuring safety and stability in the classroom.

The war creates unprecedented psychological and emotional challenges for children with SEN, significantly worsening their emotional and psychological well-being due to stress factors, trauma, and uncertainty. Teachers, in particular, play a crucial role in supporting students in such difficult conditions. One of the main aspects of the study is the analysis of the impact of teachers' emotional intelligence on the psychological state of children with SEN. It has been found that teachers who can understand and regulate both their own emotions and those of their students create a supportive atmosphere that helps children better adapt to learning in crisis situations. This is especially important during war, when children experience anxiety, fear, and stress. The article also reviews recent studies and publications concerning the development of teachers' emotional competence in inclusive education. It has been revealed that emotional intelligence helps teachers establish effective communication not only with students but also with their parents and colleagues, which significantly improves the quality of the educational process. Furthermore, the development of emotional competence helps resolve conflicts and reduce stress levels in the educational environment. Special attention is given to practical tools that can be used to develop emotional intelligence in teachers. During wartime, this becomes especially relevant, as teachers need to be prepared not only to provide academic support to students but also to ensure their emotional well-being. Practical recommendations include training teachers in self-regulation methods, empathy development, and stress management. This enables them to better assist students in overcoming challenges and creating an environment where children feel accepted and protected. The article emphasizes the importance of developing teachers' emotional intelligence as one of the key elements of successful inclusive education during wartime. Emotionally competent teachers can provide not only academic support but also stabilize students' emotional states, promoting their adaptation and development in difficult circumstances.

Key words: educational process, teacher, emotional intelligence, inclusive educational environment, children with special educational needs, war, psychological safety, emotional support.

Постановка проблеми. У сучасних умовах війни, коли діти зазнають стресу, травм і невизначеності, особливо важливим стає створення комфортного інклюзивного середовища, яке не лише сприяє навчанню, але й забезпечує психологічний комфорт учнів. Учителі відіграють ключову роль у створенні такої атмосфери, одним з важливих чинників їхньої здатності підтримувати учнів є рівень емоційного інтелекту.

Емоційний інтелект педагога – це його здатність усвідомлювати власні емоції, регулювати їх, а також розуміти та впливати на емоції інших людей. Це важлива складова частина в побудові взаємин між учителем і учнями, особливо в інклюзивному освітньому середовищі, де діти мають різні потреби. Постає питання: наскільки саме емоційний інтелект учителя впливає на забезпечення психологічного комфорту й ефективного навчання?

Ця проблема потребує глибокого дослідження, оскільки, окрім емоційного інтелекту, на створення комфортного середовища можуть впливати й інші аспекти, як-от психологічна культура педагога, його соціально-перцептивні здібності, навички саморегуляції й емпатії. В умовах війни ці аспекти набувають ще більшої значущості, оскільки учні часто потребують не лише академічної підтримки, але й емоційної стабільності, яка допоможе їм адаптуватися до нових реалій. Отже, дослідження зв'язку між емоційним інтелектом учителя та створенням комфортного інклюзивного середовища у кризових умовах є вкрай актуальним для вдосконалення системи інклюзивної освіти.

Упровадження інклюзивної освіти в сучасних закладах ставить перед педагогами нові вимоги щодо розвитку навичок міжособистісної комунікації й емоційного інтелекту. Воєнні дії створили складні умови для функціонування освітньої системи, особливо у сфері інклюзивного навчання. Діти з особливими освітніми потребами зазнають додаткових стресових навантажень, спричинених війною, що потребує нових підходів до їх підтримки та навчання. Одним із ключових чинників успішної адаптації таких дітей є роль емоційного інтелекту вчителя, який здатен створювати комфортне й безпечне інклюзивне середовище [12]. Уміння розуміти власні емоції й емоції інших, а також здатність ефективно керувати ними відіграють ключову роль у забезпеченні успішної адаптації дітей до освітнього процесу.

Метою статті є дослідження впливу емоційного інтелекту вчителя у формуванні комфортного та безпечного інклюзивного середовища для дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни.

Завдання статті: визначити сутність і компоненти емоційного інтелекту вчителя, які впливають на створення комфортного інклюзивного середовища; дослідити вплив емоційного інтелекту на психологічний стан дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни; проаналізувати останні дослідження та публікації щодо емоційної компетентності педагогів в інклюзивній освіті; обґрунтувати практичні інструменти для розвитку емоційного інтелекту вчителів як засобу підтримки учнів в умовах кризової ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній науковій літературі зростає інтерес до дослідження емоційного інтелекту педагогів, особливо в контексті інклюзивної освіти. Роботи Д. Гоулмана [5], який є одним із провідних теоретиків у сфері емоційного інтелекту, заклали основи для розуміння його впливу на успішність міжособистісної взаємодії й освітнього процесу. Дослідження науковця демонструють, що високий рівень емоційного інтелекту в учителя сприяє створенню позитивної атмосфери у класі, що є важливим для дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП).

У галузі інклюзивної освіти важливу роль відіграють дослідження таких авторів, як Н. Коннер [6], С. Кумар [7], які акцентують увагу на емоційній підтримці дітей з ООП та зазначають, що в умовах стресу та кризових ситуацій педагоги з розвинутим емоційним інтелектом можуть більш ефективно адаптувати освітній процес до потреб дітей. Вони також наголошують, що здатність учителя контролювати власні емоції та реагувати на емоційний стан учнів зменшує рівень тривожності серед дітей, допомагає підтримувати стабільність і забезпечує відчуття безпеки.

Дослідження, проведені в Україні, також підкреслюють важливість емоційного інтелекту вчителів у роботі з дітьми з ООП. Зокрема, в умовах війни актуальними є роботи, присвячені питанням психологічної стійкості й емоційної підтримки дітей, які переживають травматичний досвід. Наприклад, результати досліджень Н. Петрової [10] та Р. Кириченко [8] засвідчують, що вчителі, які можуть адаптувати свою емоційну поведінку до потреб учнів, сприяють кращій адаптації дітей у кризових умовах і покращенню їхньої соціальної інтеграції.

Однак не всі аспекти проблеми отримали належну увагу. Зокрема, залишається мало досліджених практичних аспектів розвитку емоційного інтелекту в педагогів в умовах постійних кризових ситуацій, як-от війна.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Рівень успішності професійної діяльності фахівця, який працює у сфері суб'єкт-суб'єктних взаємин, більшою мірою зумовлений умінням розуміти власні емоції та трактувати емоції інших людей, що сприяє формуванню емоційної компетентності педагога шляхом розвитку емоційного інтелекту. Усвідомлення ролі емоцій у системі суб'єкт-суб'єктних взаємин привело до появи поняття «емоційний інтелект», що є сукупністю знань, умінь і навичок особистості, які дають їй змогу «ухвалювати правильні рішення та діяти на основі результатів інтелектуального опрацювання інформації» [11, с. 7].

Натепер усе більше говорять про «емоційний інтелект», але все ще не існує чіткого визначення цього терміна в науці. Уже в 1985 р. клінічний фізіолог Рувен Бар-Он увів термін “EQ” – «коефіцієнт емоційності» (аналогія до “IQ” – коефіцієнта інтелекту), що описує емоційний інтелект як сукупність когнітивних здібностей, компетенцій і навичок, що дозволяють людині справлятися з тисками зовнішнього середовища [9, с. 44]. Емоційний інтелект, за визначенням учених Дж. Мейєра, П. Соловея, Д. Карузо, – це група ментальних здібностей, що спонукають до усвідомлення та розуміння власних емоцій і емоцій оточення [4].

Учений Д. Гоулман емоційним інтелектом вважає здатність розуміти власні емоції й емоції інших, мотивуючи себе й інших, керувати емоціями в індивідуальних ситуаціях [5]. Науковець виділяє чотири головні складові частини емоційного інтелекту: самосвідомість, самоконтроль, емпатію, навички стосунків, а також виокремлює поряд із ними ще й п'яту складову частину – мотивацію. У структурі емоційного інтелекту є два аспекти: внутрішньоособистісний і міжособистісний. Перший аспект утворюють такі компоненти: усвідомлення власних почуттів, самооцінка, упевненість у собі, відповідальність, терпимість, самоконтроль, активність, гнучкість, зацікавленість, відкритість до нового досвіду, мотивація досягнення, оптимізм. До другого аспекту входять такі компоненти: комунікабельність, альтруїзм, відкритість, емпатія, здатність урахувувати та розвивати інтереси іншої людини, повага до людей, здатність адекватно оцінювати та прогнозувати міжособистісні взаємини, уміння працювати в команді. Емоційний інтелект є системоутворювальним чинником продуктивності педагогічної діяльності.

Значимо, що загалом людині, яка володіє емоційним інтелектом, притаманні такі здібності, як [9, с. 78]:

1. Самосвідомість. Такі люди впевнені в собі, мають інтуїцію та досвід урегулювання кризових ситуацій, вони розуміють свої емоції та вміють ними керувати, основні їх зусилля спрямовані на саморозвиток.

2. Саморегуляція – здатність керувати емоціями й імпульсами – дозволяє людям уникати переважання сильних афектів і невмотивованих дій.

3. Мотивація. Люди готові відкласти тимчасове задоволення на користь довгострокового успіху.

4. Емпатія – здатність розуміти потреби, бажання та погляди оточення. Люди з високим рівнем емпатії можуть відчувати та зрозуміти чужі почуття, навіть якщо вони не виражені явно.

5. Соціальні навички. Люди з розвиненими соціальними навичками не тільки працюють на власний успіх, але й допомагають іншим людям розвивати свій потенціал.

Варто додати, що емоційний інтелект – складне, багатоконпонентне утворення, що містить:

1) ідентифікацію емоцій (здатність сприймати, ідентифікувати, адекватно виражати емоційний стан, уміння відрізнити справжню емоцію від фальшивої);

2) використання емоцій для підвищення ефективності мислення та діяльності (здатність використовувати емоції для переспрямування уваги на потрібну подію, викликання емоцій, що сприяють розв'язанню завдання, уміння використовувати перепади настрою як засіб розбору різних поглядів на проблему);

3) розуміння емоцій (здатність установлювати зв'язки між комплексами емоцій, розуміти переходи однієї емоції в іншу, розуміти причини емоцій, уміння користуватися вербальною інформацією про емоції);

4) управління емоціями (здатність контролювати емоції, знижувати інтенсивність негативних емоцій і продукувати в собі позитивні емоції (адекватно до ситуації), усвідомлення своїх емоцій, здатність розв'язувати емоційно навантажені проблеми без придушення негативних емоцій, спричинених цією ситуацією) [1].

Отже, емоційний інтелект можна розглядати як багатогранну структуру, що містить сукупність когнітивних, поведінкових і емоційних компонентів. Ця інтеграція сприяє розумінню, контролю й управлінню як власними емоціями, так і емоційними проявами інших, що є ключовим для ефективної міжособистісної взаємодії. Для педагогів розвиток емоційного інтелекту є критичним чинником професійної діяльності, оскільки здатність до саморегуляції й адекватного емоційного реагування впливає на їхню компетентність і професійну ефективність.

Професійна діяльність педагога супроводжується багатьма емоційно насиченими ситуаціями, які можуть спричиняти емоційне напруження, особливо в умовах війни. Розвиток емоційного інтелекту допомагає педагогам адекватно реагувати на такі виклики, формує гуманістичний підхід до учнів і колег, що сприяє створенню емоційно сприятливого середовища загалом. Така атмосфера полегшує індивідуальний підхід до навчання та виховання, стимулює пізнавальну активність учнів через якісне педагогічне спілкування [3].

Специфіка роботи та роль педагога у процесі створення комфортного інклюзивного серед-

овища полягає в тому, що він повинен застосовувати професійний підхід, зосереджуючись на формуванні знань, умінь і навичок, передбачених навчальною програмою. Водночас педагог має застосовувати емоційно-ціннісний підхід, усвідомлюючи, що кожен учень має власний світогляд і мотивацію. Поєднання цих підходів допомагає аналізувати емоційний і психологічний стан учня, допомагати йому формувати власні уявлення про себе та навколишній світ. Для вчителя важливо розвивати власний емоційний інтелект, адже це основа для формування необхідних педагогічних навичок.

Однак емоційний інтелект учителя визначає його здатність підтримувати позитивний клімат у класі, сприяє розвитку довірливих стосунків між усіма учасниками освітнього процесу, зокрема між дітьми з ООП та їхніми однолітками. Педагог із високим рівнем емоційного інтелекту здатний швидко реагувати на індивідуальні потреби дітей, виявляти емпатію та створювати умови, що сприяють їхній емоційній стабільності та соціальній адаптації.

Уміння педагога встановлювати емоційний контакт з учнями, керувати власними емоціями та створювати атмосферу взаєморозуміння та довіри на навчальних заняттях є проявом розвиненого емоційного інтелекту. Це допомагає педагогам не проявляти власні емоційні проблеми під час професійної діяльності та самостійно ухвалювати відповідальні рішення в ускладнених ситуаціях. Важливо застосовувати психолого-педагогічні прийоми, методи та технології формування емоційного інтелекту в освітньому процесі, щоб уникнути міжособистісних конфліктів і стресових ситуацій, які можуть негативно вплинути на особистість і професійну діяльність майбутнього педагога [8, с. 308].

Учні з ООП потребують особливого підходу, який передбачає емоційну підтримку з боку вчителя. Педагог має бути чутливим до їхніх емоційних реакцій і допомагати дітям долати труднощі, пов'язані з навчальним процесом і соціальною взаємодією. Учитель, здатний керувати своїми емоціями та підтримувати учнів у важкі моменти, створює безпечне середовище, у якому діти з ООП можуть почуватися впевнено та відкрито. Це сприяє підвищенню їхньої мотивації до навчання й успішної інтеграції в колектив.

Завдяки емоційному інтелекту вчитель може регулювати емоційний клімат у класі та допомагати дітям справлятися зі стресом. В умовах війни багато дітей з ООП переживають травматичний досвід, що може впливати на їхню здатність концентруватися на навчанні й ефективно

спілкуватися з однолітками. Учитель з розвину-тими емоційними навичками може використо-вувати стратегії, що сприяють зниженню рівня стресу в дітей: емоційну підтримку, мотивацію до навчання, створення почуття захищеності. У кри-зових ситуаціях ефективним є застосування мето-дів арттерапії або створення безпечних зон для відпочинку та розслаблення у класі [4].

Уважаємо доцільним наголосити на тому, що емоційний інтелект учителя сприяє ефективній комунікації не лише з учнями, а й з їхніми бать-ками, колегами й асистентами вчителя. Уміння педагога встановлювати конструктивний діалог та підтримувати спільну роботу всіх учасників освітнього процесу є основою для досягнення позитивних результатів в інклюзивному навчанні. Учитель із розвинутими навичками емоційного інтелекту створює атмосферу співпраці, де кожна дитина відчуває підтримку та визнання.

Безперечно, емоційний інтелект передбачає наявність визначених якостей, формуванню та розвитку яких сприяють такі стратегії педагогів:

1. Відкритість новому досвіду. Педагогічною стратегією, що забезпечує формування такої риси, є постійне розширення рольового простору кожного учня залученням його в різноманітні види діяльності, що створює можливості для творчої самореалізації та накопичення досвіду соціаль-них стосунків.

2. Внутрішня свобода. Для її становлення потрібно постійно створювати учням ситуації вибору в навчальній і позакласній діяльності. Ситуація вибору стимулює пізнавальний інтерес, почуття відповідальності та власної гідності. Вибір учнями напрямів і завдань для самостій-ної роботи, гнучка система організації освітнього процесу з урахуванням здібностей, нахилів, поба-жань учнів і їхніх батьків, можливість реалізувати себе в обраних видах діяльності є головною умо-вою формування внутрішньої свободи та відпові-дальності особистості.

3. Емоційна стабільність і стресостійкість. Розуміння особливостей цієї сфери, уміння здій-снювати емоційний обмін під час спілкування, відчувати почуття інших, допомагати їм та самому собі у складних, емоційно напружених ситуаціях. Проблема становлення емоційної культури осо-бистості, розвиток емпатії є нині одним із най-більш важливих завдань кожного вчителя.

4. Адекватна самооцінка. Вагомим чинником, що впливає на успішність навчальної діяльності учня, формування адекватної позитивної само-оцінки, або, інакше кажучи, позитивного мис-лення. Учень, який переконаний у своїй спромож-ності виконати поставлене перед ним завдання,

засвоює новий матеріал набагато швидше і про-дуктивніше, ніж той, хто зневірився у своїх зді-бностях.

5. Рефлексивність і спонтанність. Стратегією розвитку цієї якості є включення учнів у про-цес самоаналізу. Рефлексія може відбуватись на рівні усвідомлення психічних процесів і засо-бів оптимізації пізнавальної діяльності, аналізу моральних учинків і соціальних ролей, що ство-рює сприятливі умови для самоактуалізації осо-бистості [10].

Для вчителів, які працюють із дітьми з ООП в умовах війни, розвиток емоційного інтелекту стає необхідністю. Це потребує не лише особистіс-ного вдосконалення, але й професійної підготовки через спеціальні програми та тренінги. Одна із ключових складових частин розвитку емоційного інтелекту – це навчання педагогів розпізнавати власні емоції, ефективно їх контролювати й адап-тувати свої дії відповідно до емоційних потреб учнів. У рамках підвищення кваліфікації доцільно впроваджувати тренінги з розвитку навичок емо-ційного сприйняття та взаємодії в умовах стресу, що особливо важливо в період воєнних дій.

Комфортне інклюзивне середовище охоплює не лише фізичні умови навчання, але й психо-логічні аспекти. Учителі повинні підтримувати емоційну безпеку, емпатійно реагувати на стре-сові ситуації, активно слухати учнів і створювати атмосферу довіри. Це особливо важливо для дітей з ООП, які можуть відчувати себе вразливими в умовах постійної невизначеності. Практика постійної комунікації з учнями, виявлення їхніх емоційних потреб і вміння надавати своєчасну підтримку допомагають знизити рівень тривож-ності та покращити загальний психологічний клі-мат у класі.

Висновки. Отже, розвиток емоційного інте-лекту вчителя відіграє важливу роль у створенні комфортного інклюзивного середовища для дітей з ООП в умовах війни. Емоційна компетентність педагогів дає можливість не лише підвищити ефективність освітнього процесу, але й забезпе-чити психічну підтримку дітей, які переживають кризові ситуації.

1. Емоційний інтелект учителя є багатогран-ним поняттям, яке включає такі компоненти, як саморегуляція, емпатія, самосвідомість, мотива-ція та соціальні навички. Ці складники впливають на створення комфортного інклюзивного серед-овища, гарантують психологічну безпеку для всіх учасників освітнього процесу. Саме через роз-виток цих компонентів педагога здатні створити емоційно підтримуюче та сприятливе середовище для дітей з особливими освітніми потребами.

2. У період військових дій емоційний стан дітей, зокрема з ООП, може зазнавати суттєвих змін через стрес, тривогу та травми. Учителі з розвиненим емоційним інтелектом мають здатність швидко реагувати на такі зміни, стабілізуючи психоемоційний стан учнів. Емоційна підтримка педагога відіграє важливу роль у створенні відчуття безпеки та довіри, що необхідно для розвитку та навчання дітей у кризових ситуаціях.

3. Останні дослідження та публікації щодо емоційної компетентності педагогів в інклюзивній освіті підтверджують важливість емоційної компетентності педагогів для ефективної роботи в інклюзивних класах. Наукові публікації вказують на те, що емоційний інтелект учителя сприяє зменшенню рівня стресу як у самих учнів, так і в педагогів, а також сприяє кращій співпраці в учнівському колективі. Це підвищує рівень успішності учнів з ООП, створює здоровий клімат в інклюзивному класі.

4. Для підтримки дітей в умовах війни важливо використовувати практичні інструменти для розвитку емоційного інтелекту педагогів, як-от тренінги з управління стресом, програми розвитку емпатії й емоційної самосвідомості, техніки ефективної комунікації та медитації. Використання цих інструментів допомагає вчителям ефективно управляти емоціями, адаптувати освітній процес до потреб дітей і сприяти створенню атмосфери підтримки та взаємодії у класі.

Перспективи подальших досліджень: важливо зосередити увагу на глибшому вивченні того, як розвиток емоційного інтелекту вчителів впливає на покращення якості інклюзивного навчання в умовах тривалих кризових ситуацій, особливо в умовах війни, з огляду на висвітлені у статті аспекти взаємодії з дітьми з ООП.

Список літератури:

1. Андрощук Г. Технології штучного інтелекту: аналіз патентних трендів. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. № 3 (15). С. 12–25. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3\(15\)-12-25](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3(15)-12-25).

2. Баклицька Н. Психологічні особливості емоційного інтелекту молоді з різним типом особистісної спрямованості. *Синергетичний підхід до проєктування життєвого простору особистості* : збірник наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Полтава, 27–28 квітня 2021 р. Полтава : ПНПУ, 2021. С. 12–16.

3. Роль емоційного інтелекту у спілкуванні учасників освітнього процесу закладу вищої освіти / О. Башкір та ін. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць. 2023. № 104. С. 22–28.

4. Гацько А., Смігунова О. Емоційний інтелект як стратегічний важіль лідерства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2016. Вип. 177. С. 61–67.

5. Гулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2020. 512 с.

6. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами (2020–2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/doslidzhennya>.

7. Кумар С. Емоційний інтелект у дітей з особливими потребами. *Міжнародний журнал наукових досліджень*. 2012. Вип. 2. С. 63–64. URL: <https://www.worldwidejournals.com>.

8. Кириченко Р. Значення емоційного інтелекту в діяльності педагога. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 41. Т. 1. С. 306–314.

9. Коврига Н., Носенко Е. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. Київ : Вища школа, 2003. 126 с.

10. Петрова Н. Сформованість емоційного інтелекту як запорука успішної професійної діяльності майбутнього педагога: теоретичний аспект. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка*. Серія «Педагогіка». 2016. № 2. С. 27–31.

11. Роль соціального та емоційного інтелекту як найважливіших soft-skills XXI ст. в освітньому процесі: матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 6 березня – 16 квітня 2023 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 472 с.

12. Розвиток емоційного інтелекту учнів інклюзивних класів: ресурси технології «класний менеджмент» / Т. Скрипник та ін. *Освітологія*. 2020. № 9. С. 61–74.

References:

1. Androshchuk, H. O. (2021). Tekhnolohii shtuchnoho intelektu: analiz patentnykh trendiv [Artificial intelligence technologies: Analysis of patent trends]. *Expert: Paradigms of Legal Sciences and Public Administration*, 3 (15), 12–25. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3\(15\)-12-25](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3(15)-12-25).

2. Baklytska, N. M. (2021). Psykholohichni osoblyvosti emotsiinoho intelektu molodi z riznym typom osobystisnoi spriamovanosti. Synerhetychnyi pidkhid do proektuvannia zhyttievoho prostoru osobystosti [Psychological characteristics of emotional intelligence in young people with different personality orientations. In Synergetic Approach to Designing the Life Space of the Individual]: Collection of Scientific Materials from the International Online Scientific-Practical Conference (pp. 12–16). Poltava: PNPNU.

3. Bashkir, O. I., Zolotukhina, S. T., & Bi, Y. (2023). Rol emotsiinoho intelektu u spilkuванні uchasnykiv osvitnoho protsesu zakladu vyshchoi osvity [The role of emotional intelligence in the

communication of participants in the educational process of higher education institutions]. *Pedagogical Sciences: Collection of Scientific Papers*, 104, 22–28.

4. Hatsko, A. F., & Smihunova, O. V. (2016). *Emotsiynyi intelekt yak stratehichnyi vazhil liderstva* [Emotional intelligence as a strategic lever of leadership]. *Bulletin of Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petro Vasylenko*, 177, 61–67.

5. Goleman, D. (2020). *Emotsiynyi intelekt* [Emotional intelligence]. Kharkiv: Vivat.

6. *Doslidzhennia yakosti inkliuzyvnoho navchannia dlia ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy* [Study of the quality of inclusive education for children with special educational needs]: December 2020 – January 2021. (2021). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/doslidzhennia>

7. Kumar, S. (2012). *Emotsiynyi intelekt u ditei z osoblyvymy potrebamy* [Emotional intelligence in children with special needs]. *International Journal of Scientific Research*, 2, 63–64. Retrieved from <https://www.worldwidejournals.com>

8. Kyrychenko, R. V. (2021). *Znachennia emotsiynoho intelektu v diialnosti pedahoha* [The importance of emotional intelligence in the teacher's activity]. *Current Issues of the Humanities*, 41 (1), 306–314.

9. Kovryha, N. V., & Nosenko, E. L. (2003). *Emotsiynyi intelekt: kontseptualizatsiia fenomenu, osnovni funktsii* [Emotional intelligence: Conceptualization of the phenomenon, main functions]. Kyiv: Higher School.

10. Petrova, N. (2016). *Sformovanist emotsiynoho intelektu yak zaporuka uspishnoi profesiinoi diialnosti maibutnoho pedahoha: teoretychnyi aspekt* [Formation of emotional intelligence as a guarantee of successful professional activity of future teachers: Theoretical aspect]. *Scientific Notes of Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk. Series: Pedagogy*, 2, 27–31.

11. *Rol sotsialnoho ta emotsiynoho intelektu yak naivazhlyvishykh soft-skills KhKhI stolittia v osvitynomu protsesi* [The role of social and emotional intelligence as key soft skills of the 21st century in the educational process]: Materials from the All-Ukrainian scientific and pedagogical qualification upgrade (March 6 – April 16, 2023). (2023). Odesa: Helvetika Publishing House.

12. Skrypnyk, T., et al. (2020). *Rozvytok emotsiynoho intelektu uchniv inkliuzyvnykh klasiv: resursy tekhnolohii "klasnyi menedzhment"* [Development of emotional intelligence in students of inclusive classes]: Resources of the "classroom management" technology. *Osvitohiia*, 9, 61–74.

© Б.Б. Турко 2024.

Науково-методична стаття.

Надійшла до редакції 03.10.2024.

Прийнято до публікації 31.10.2024.